

TOS in het voortgezet onderwijs en het mbo

Drs. Bernadette Sanders (22-05-2020)

*In Nederland zijn er 60.000 jongeren (12-20 jaar) met een taalstoornis.
(Spraktaal, gids voor jongeren met een taalstoornis, 2013).*

Nog altijd is de term TOS (Taalontwikkelingsstoornis) in het voortgezet onderwijs en in het mbo een onbekende term en worden deze leerlingen vaak niet herkend. Wel signaleert men het externaliserend- of internaliserende gedrag, wat als ongewenst wordt gezien en niet als hulpvraag. Feit is dat TOS in het onderwijs de meest voorkomende problematiek is. Zo heeft ongeveer 7% van de leerlingen een TOS.

Uitgaande van de prevalentiecijfers zoals hieronder is weergegeven kunnen wij stellen dat er minstens zoveel kinderen zijn met een TOS als met ADHD. Volgens deze onderzoekscijfers zijn er minder kinderen met autisme dan met een TOS. De prevalentiecijfers zijn als volgt (E.Gerrits 2014):

In elke klas van dertig leerlingen zijn er ongeveer twee kinderen met een TOS.

- Prevalentie TOS: 7% (Tomblin e.a., 1997)
- Prevalentie ADHD: 5% (Bishop, 2010)
- Prevalentie Autismespectrumstoornis: 1% (Bishop, 2010)

De docent in het voortgezet onderwijs zal in de paar uurtjes die hij of zij les geeft aan een groep, de leerling met TOS niet altijd herkennen, zeker niet als de kennis over deze taalontwikkelingsstoornis ontbreekt. Veel leerlingen met een TOS gaan zonder extra ondersteuning vanuit cluster 2 door naar het voortgezet onderwijs of het mbo. De school waar zij afscheid van nemen hebben de problemen of niet gesignaleerd of er was geen hulpvraag (meer) op de school, omdat zij zelf voldoende in staat waren om de leerling bij de hulpvraag te ondersteunen. Deze leerling gaat dan zonder arrangement naar het voortgezet onderwijs of het mbo.

Een taalontwikkelingsstoornis is geen 'modern' probleem in de klas.

De overstap naar een volgend onderwijsniveau kan de TOS problematiek van de leerling opnieuw aan de oppervlakte brengen. De leerling die zich tot dan toe met de juiste hulp en ondersteuning wist te redden binnen het reguliere basisonderwijs wordt op het volgende onderwijsniveau overvraagd en kan mede door alle talige aspecten in het voortgezet onderwijs niet aan de verwachtingen en eisen voldoen. In de puberteit kan een leerling die op de basisschool de bekende kaders had, op het voortgezet onderwijs volledig het gevoel krijgen dat ze die kaders opnieuw moeten ontdekken. Bij leerlingen met TOS (taalontwikkelingsstoornis) maakt de belemmering die zij ondervinden bij het communicatief handelen en denken, dat er sprake is van een enigszins geïsoleerde start, een onzekere start. Een goede voorbereiding op deze periode is dan ook van groot belang. De omgeving om en rond de nieuwe school zal verkend moeten worden.

Op de basisschool behoren de 'brugklassers in spe' in groep 8 tot de oudsten van de school en daardoor hebben zij een zekere status. Zij zijn de oudsten op school. De leerkrachten op de basisschool kennen over het algemeen alle leerlingen en ook hun hulpvraag. Zij zien de leerling de hele dag. De leerlingen

van groep 8 kennen de meeste leerkrachten van de basisschool al een paar jaar en de problematiek en de hulpvraag van de leerling is over het algemeen bekend bij de medeleerlingen en de leerkrachten.

Op een cluster 2 school is deze schoolwereld vaak nog veiliger. De problematiek TOS is in het cluster 2 onderwijs bekend bij alle docenten en bij de leerlingen, de klassen zijn kleiner en er is veel extra hulp binnen de school en het onderwijs is vaak aangepast oftewel 'passend'. Als de leerling de basisschooljaren op een cluster 2 school heeft gezeten en de overstap maakt naar het regulier voortgezet onderwijs, dan is alleen al het vervoer naar school een grote overgang. Veel leerlingen op een cluster 2 basisschool worden met een taxi opgehaald of een busje. Nu moeten ze zelfstandig reizen naar school en wanneer ze zelfstandig met de bus gaan wordt er vaak een communicatieve (sociale) vaardigheid verwacht met klasgenootjes tijdens het reizen.

De scholen voor het voortgezet onderwijs zijn over het algemeen geen 'kleine' overzichtelijke gebouwen met leerlingen die elkaar kennen. De vo zijn enorme 'bedrijven' met scholingsaanbod van vmbo tot en met vwo en vaak een paar honderd leerlingen. Er zijn een aantal grote veranderingen:

- De vo scholen hebben meerdere etages met een wirwar aan gangen, lokalen, kantoren en trappen en vaak ook nog extra locaties. Op deze nieuwe school moet de leerling nu vooral zijn eigen weg ontdekken.
- Geen ouders die met de leerling meegaan als er vragen zijn en de leerling moet zelf op school op een groot digitaal bord kijken of er wijzigingen zijn in het rooster.
- Op het reguliere voortgezet onderwijs krijgen ze over het algemeen te maken met meerdere docenten op een dag en voor elk vak een ander lokaal.
- Zelf in de gaten houden dat alle boeken en schriften voor de volgende dag in de rugzak zitten en vooral niets vergeten, want dan moet je je in de meeste situaties melden bij de conciërge.
- Er wordt in deze fase ook verwacht dat de leerlingen zelf kunnen plannen en organiseren. Plannen en organiseren is door een onvoldoende functionerende innerlijke taal lastig en moeilijk, op dit gebied zijn veel drempels te nemen.
- Het huiswerk wordt genoteerd op een 'leerlingenportaal' zoals bijvoorbeeld Parnassys of SOM-today, de leerlingen kunnen op deze portalen hun cijfers en het huiswerk volgen.
- Werken met roosters is nieuw voor elke puber die naar het voortgezet onderwijs gaat, weten in welk lokaal je moet zijn en ook hoe laat. Ook dit is plannen en organiseren.
- In de pauzes 'speel' je niet meer met vriendjes op het schoolplein, maar is er een grote aula waar het erg druk is en veel kinderen met elkaar samen wat eten en 'communiceren'. Er wordt een enorm beroep gedaan op de auditieve prikkelverwerking van het kind en deze kan flink overprikkeld raken in een erg drukke ruimte. Het is voor de leerling extra lastig om goed te luisteren en te communiceren.
- Het is een wereld die om andere communicatieve vaardigheden vraagt en waar de leerling met een taalontwikkelingsstoornis goed op voorbereid moet worden.

Een goede voorbereiding van de leerling is van belang. Maar minstens is kennis op het voortgezet onderwijs en het mbo van groot belang. Wat is TOS? Wat zijn de hulpvragen van deze leerlingen? Veel leerlingen met TOS kunnen niet het niveau afronden op het voortgezet onderwijs waar zij in starten. Dit komt omdat zij met hun hulpvragen niet gezien, herkend en ondersteund worden. Deze leerlingen op het voortgezet onderwijs hebben een meer dan gemiddelde non-verbale intelligentie en toch redden zij het niet zonder de juiste ondersteuning en geven het vaak ook op. Sociale isolatie licht op de loer en depressiviteit.

Leerlingen met een TOS in het voortgezet onderwijs en in het vo ervaren veel momenten van onvermogen betreffende de communicatie in de klas. In de klas kunnen wij bijvoorbeeld het volgende signaleren:

- Er is weinig initiatief tot samenwerken.
- Geeft geen eigen mening

- De leerling vindt het lastig om andere leerlingen goed te begrijpen en zelf goed begrepen te worden.
- 'Alsof vragen' worden vaak niet goed begrepen.
- Vertelt van de hak op de tak.
- Onmacht en frustratie worden vaak geuit in gedrag.
- De leerling kan door misverstanden in de communicatie niet begrepen worden, of deze niet begrijpen en in vervelende situaties terecht komen.
- De leerling heeft moeite met het verwoorden van zijn emoties of die van de ander.
- Het is vaak onmogelijk voor de leerling om zich verbaal weerbaar op te stellen.
- Begrijpt de talige en veelal complexe instructie niet en voert de opdracht niet uit.
- Het is lastig om een verhaal te volgen of de uitleg, door de vertraagde informatieverwerking. Er wordt zodoende veel van de informatie gemist en er wordt vaak te laat gereageerd.
- Er is meer tijd nodig om verbaal of non-verbaal te reageren op wat er gevraagd of gezegd wordt.
- Geeft een ander antwoord dan je verwacht, of geen antwoord in onbekende situaties
- De leerling spreekt vaak onduidelijk in korte zinnen.
- Valt vaak buiten de groep, mist de aansluiting met leeftijdsgenoten.
- De leerling met TOS zal over het algemeen een gesprek niet uit zichzelf beginnen.

Wilt u meer lezen en meer weten over deze leerlingen? Meer kennis over TOS verkrijgen? Mijn laatste boek '[Taalontwikkelingsstoornissen in het voorgezet onderwijs en in het mbo](#)' biedt veel praktische adviezen voor school, praktijk en stage, maar ook achtergrondkennis en theorie. Daarnaast kunnen de [Communicatie kaarten TOS](#) de leerling ondersteunen in het verwoorden van zijn of haar hulpvraag.

Op de website kunt u de eerste pagina's lezen van het boek en de communicatiekaarten bekijken. <https://www.smartonderwijs.nl/boek.html> Daarnaast behoren ook (online) lezingen of trainingen tot de mogelijkheden. info@smartonderwijs.com

Literatuur

- Bishop, D.V.M. (2010) *Which neurodevelopmental disorder gets researched and why*. *PLOS One*, 5 (11).
- Gerrits, E. (2014). *Factsheet Taalontwikkelingsstoornissen*. Lectoraat logopedie. Hogeschool Utrecht.
- Isarin, J. (2013) *Spraaktaalgids voor jongeren met een taalstoornis*. Leuven: Kentalis /Acco.
- Sanders, B. (2019). *Taalontwikkelingsstoornissen in het voortgezet onderwijs en mbo. Praktische handelingsadviezen voor school, praktijk en stage*
- Tomblin, J.B., Records, N.L., Buckwalter, P., Zhang,., Smith, E. & O'Brien, M. (1997). *Prevalence of Specific language impairment in kindergarten children*. *Journal of Speech, Language, and Hearing research*, 40 (6), 1245-1260.

